

УДК 336.14:352

А. В. Дрепін,
аспірант кафедри фінансів,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-7000-1274

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.15.47

РОЛЬ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ

A. Drepin,
Postgraduate student at the department of finance, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv
ORCID ID: 0000-0002-7000-1274

THE ROLE OF LOCAL BUDGET EXPENDITURES IN THE SOCIAL WELFARE ENSURING

Розкрито роль видатків місцевих бюджетів у забезпеченні соціального та економічного розвитку територіальних громад. Проаналізовано бюджетну політику у сфері видатків, реалізовану органами місцевого самоврядування за умов фіскальної децентралізації. Охарактеризовано динаміку основних структурних елементів місцевих видатків за економічною та функціональною класифікаціями. Запропоновано теоретичні та прикладні підходи до оптимізації композиційної структури вказаних видатків з огляду на їх продуктивність. Визначено, що протягом періоду 2004–2018 років у структурі видатків місцевих бюджетів видатки на інфраструктуру склали 6,64 %, на розвиток людського капіталу — 60,92 %, на соціальний захист та соціальне забезпечення — 22,82 %. З'ясовано значення видатків розвитку місцевих бюджетів у контексті забезпечення стійкого приросту фізичного та інтелектуального капіталу. Здійснено економетричний аналіз впливу капітальних видатків місцевих бюджетів на динаміку ВВП. Поглиблено методологічні підходи до середньострокового планування бюджету на рівні адміністративно-територіальної одиниці.

The local budget expenditures' ensuring role in social and economic development of territorial communities was revealed. Public expenditure policy, implemented by local self-government bodies in the context of fiscal decentralization, was analyzed. The interrelations between fiscal autonomy and responsibility of local powers were disclosed. The main local spending structural elements' dynamics was described, considering economic and functional classification. Both theoretical and applied optimization approaches, regarding the composite structure of public expenditures and their productivity as well, were offered. It was determined that over the investigated period from 2004 to 2018, expenditures on infrastructure were equal to 6.64 per cent in the total spending structure of local budgets, expenditures on human capital were equal to 60.92 per cent, and expenditures on social protection and social security were equal to 22.82 per cent. At the same time, those groups of expenditures were equal to 1.00 per cent of GDP, 8.00 per cent of GDP, and 4.74 per cent of GDP respectively. The GDP's redistribution through the local budgets' expenditures was equal to 14.01 per cent. The strategic division of local expenditures in two opposite groups — productive and non-productive — was grounded. In order to achieve sustainable growth, local authorities should increase productive spending. The most common productive expenditures were associated with education, public health, and transport and social infrastructure. Meanwhile, non-productive public expenditures should be cut. The significance of the local budgets' development expenditures, ensuring sustainable growth both of physical and intellectual capital, was determined. Econometric analysis of the local

budget's capital expenditures' influence on the GDP dynamics was carried out. The methodological approaches to medium-term budget planning at the level of the administrative-territorial unit were offered. The statements for the local authorities in order to develop the methodical bases of the fiscal policy's design were proposed.

Ключові слова: бюджетна політика, місцевий бюджет, видатки місцевого бюджету, економічне зростання, суспільний добробут.

Key words: fiscal policy, local budget, local budget expenditures, economic growth, social welfare.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Суспільний добробут визначається у тому числі ступенем задоволення сукупності індивідуальних та колективних потреб мешканців відповідної територіальної громади та країни у цілому. Існує кілька методологічних підходів щодо групування / класифікації останніх, зокрема з позицій їх базової чи вторинної значущості. Відповідальність за створення благ і надання послуг, кореспондуючих із такими потребами, раціонально розподіляється між різними ієрархічними рівнями системи публічного управління. Наприклад, базисна за моделлю Маслоу потреба у безпеці, усвідомлення якої відбувається вже на мікрорівні, задовольняється в межах національної економіки і потребує фінансування з державного бюджету, адже репрезентує прагнення всіх мешканців країни. Чимало конкретних запитів громадськості концентруються на мезорівні; вони мають вирішуватися зусиллями територіальної громади, зокрема із застосуванням відповідних фінансових ресурсів місцевого самоврядування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика фінансового забезпечення місцевого самоврядування із використанням бюджетних ресурсів розкрита у працях багатьох зарубіжних дослідників, зокрема А. Афонсо [1; 2], Р.Дж. Барро [3; 4], Дж.М. Б'юкенена [5], Б.Д. Льюїса [6], Р.А. Масгрейва [5], Х. Сала-і-Мартіна [4], Л. Шукнехта [2], В. Танзі [2, 7], С. Фернандес [1]. Внесок у розвиток вказаної проблематики зробили й вітчизняні дослідники Г. Возняк [8], П. Жук [9], Т. Канева [10; 11], В. Кравців [9], А. Мазаракі [10], В. Макогон [11], І. Сторонянська [9], І. Чугунов [10—13] та інші. Однак чимало прикладних аспектів оптимізації бюджетної політики органів місцевого самоврядування у сфері видатків за умов економічних трансформацій і поглиблення бюджетної децентралізації залишилися невирішеними, що обумовлює актуальність обраної проблематики.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розкриття і обґрунтування ролі видатків місцевих бюджетів у забезпеченні суспільного добробуту та економічного зростання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основні нормативно-правові аспекти місцевих фінансів врегульовано Бюджетним кодексом України, де у п. п. 33 — 36 ст. 2 приведено визначення місцевих бюджетів, їх надходжень, видатків, запозичень, боргу, відповідних фінансових органів тощо. З метою усунення термінологічної невизначеності відповідно до чинної редакції ст. 5 розмежовано категорії місцевих бюджетів (п. 2), різновидом яких визначено бюджети місцевого самоврядування (п. 3) — територіальних громад сіл, їхніх об'єднань, селищ, міст (зокрема районів у них), об'єднаних територіальних громад. Їх функціонування забезпечує дотримання низки принципів побудови вітчизняної бюджетної системи, зокрема самостійності, повноти, субсидіарності, публічності і прозорості (ст. 9). Видатки місцевих бюджетів детерміновано главою 11 розділу III згаданого Кодексу, що зокрема визначає їх елементний склад, який може бути охарактеризований за економічною та функціональною класифікацією. Принциповим є їх поділ на видатки споживання і розвитку, оскільки оптимізація структури місцевих бюджетів за цією ознакою здатна індукувати економічне зростання відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Аналіз видатків місцевих бюджетів потребує комплексності та багатоступовості. На першій стадії здебільшого оцінюється роль і значення місцевих бюджетів у розподільчих процесах, а також рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через вказані бюджети. Характер та динаміка цих показників може опосередковано свідчити про загальні характеристики реалізованої в країні фіскальної політики. Паралельно на основі спеціального індексу оцінюється фактичний рівень децентралізації за видатками (1), що певним чином корелює із соціально-економічним розвитком адміністративно-територіальних одиниць:

$$I_{dec} = \frac{Exp_{LB} - IGGr - Transf}{Exp_{GB}} \quad (1),$$

де I_{dec} — індекс децентралізації за видатками (decentralization index); Exp_{LB} — видатки місцевих бюджетів (local budgets' expenditures); $IGGr$ — міжбюджетні трансферти (inter-government grants); $Transf$ — трансферти з державного бюджету (transfers); Exp_{GB} — ви-

датки зведеного бюджету (general consolidated budgets' expenditures).

Водночас ані масштаб перерозподілу ВВП через видатки місцевих бюджетів, ані високий індекс децентралізації за видатками не є безумовним свідченням стійкого економічного зростання та не гарантує збільшення добробуту населення. Первинний аналіз видатків місцевих бюджетів як фінансової бази функціонування місцевого самоврядування логічно доповнюється такою аналітичною фазою: визначенням продуктивності видатків у контексті забезпечення стійкого економічного зростання.

Динаміка вагових показників видатків місцевих бюджетів та індексу децентралізації в Україні протягом 2004—2018 років представлено в таблиці 1.

Впродовж аналізованого періоду частка перерозподілу ВВП через видаткову частину місцевих бюджетів зросла з 11,24 % у 2004 році до 15,83 % у 2018 році. Показник мав тенденцію до повільного збільшення, становлячи в середньому 12,62 % у 2004—2008 роках, 14,44 % у 2009—2013 роках та 14,98 % у 2013—2018 роках. Суттєве ускладнення соціально-економічних умов в 2014 і 2015 роках спричинило деяке зниження показника на 0,87 та 0,14 в. п. відповідно, проте з відновленням позитивної динаміки суспільного виробництва цей фінансовий індикатор також почав зростати. Середній рівень перерозподілу ВВП через систему місцевих бюджетів у 2004—2018 роках склав 14,01 %.

Середня значення частки видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного не мала чіткої динаміки, зазнаючи певних екзогенно заданих циклічних змін. Напередодні Великої Рецесії показник зріс з 39,40 % у 2004 році до 46,38 % у 2007 році. В 2008—2010 роках спостерігалася спадна динаміка, проте з 2011-го намітився певний ріст. Висока волатильність аналізованого індикатора у період 2015—2018 років пояснюється перманентним пошуком оптимальної конфігурації бюджетної системи України в контексті започаткованої децентралізації. Індикатор складав у 2004—2008 роках 42,33 %, у 2009—2013 роках — 43,74 %, у 2014—2018 роках — 43,69 %. Середнє значення за весь період становило близько 43,25 %.

Емпіричний аналіз дозволив виявити, що індекс децентралізації за видатками в Україні характеризувався відчутною волатильністю. Водночас після запровадження відповідних заходів він виявився аналогічним докризовому та дореформеному періоду. Суттєве зниження індексу спостерігалось лише протягом 2014—2015 років, що цілком співпало із загальним ускладненням соціально-економічної ситуації в країні та явним розбалансуванням публічних фінансів. У розрізі п'ятирічних періодів індекс взагалі характеризувався спадною динамікою, складаючи у 2004—2008 роках 0,22, у 2009—2013 роках — 0,20, у 2014—2018 роках — 0,18. Оцінка подібної доволі контроверсійної динаміки вимагає певних методичних уточнень.

Таблиця 1. Динаміка видатків місцевих бюджетів та індекс децентралізації в Україні у 2004—2018 роках

Рік	Частка видатків місцевих бюджетів у ВВП, %	Частка видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного бюджету, %	Індекс децентралізації у сфері видатків
2004	11,24	39,40	0,21
2005	11,80	37,71	0,20
2006	13,30	43,20	0,22
2007	13,38	46,38	0,23
2008	13,38	44,95	0,22
2004–2008	12,62	42,33	0,22
2009	13,92	44,33	0,21
2010	14,04	42,28	0,20
2011	13,54	43,42	0,20
2012	15,70	45,20	0,20
2013	15,00	43,46	0,20
2009–2013	14,44	43,74	0,20
2014	14,13	42,73	0,17
2015	13,99	41,20	0,15
2016	14,53	41,94	0,18
2017	16,43	46,94	0,21
2018	15,83	45,64	0,21
2014–2018	14,98	43,69	0,18
2004–2018	14,01	43,25	0,20

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України та Міністерства фінансів України [14—16].

Згідно з класичною теорією фіскальної децентралізації У.І. Оутса [17], розподіл та закріплення видатків між різними ієрархічними рівнями бюджетної системи здійснюється із врахуванням потреб щодо одержання населенням якісних і доступних суспільних послуг. Вихідною гіпотезою дослідника є чітке розуміння місцевою владою обсягу та структури специфічних умовно гомогенних потреб населення адміністративно-територіальної одиниці, а також врахування особливостей розвитку регіону. Надання аналогічних послуг ресурсами центрального бюджету характеризується нижчою ефективністю через асиметричність інформації та недосконалість наявних комунікаційних каналів між суспільством і розпорядником коштів.

Чарльз Тібу [18], узагальнюючи та розвиваючи ідеї Джеймса Б'юкенена, Річарда Масгрейва і Пола Самуельсона, сформулював фундаментальну задачу функціонування місцевих фінансів щодо посилення адекватності оцінювання органами місцевого самоврядування потреб мешканців територіальних громад — одночасно і споживачів відповідних благ, і виборців — та формування на цій основі виваженої політики у сфері видатків і оподаткування. Автор наголошував, що недосконале регулювання на рівні адміністративно-територіальних одиниць призводить до форсованого відтоку капіталів, масової міграції економічно активного населення, деструктивних зрушень у демографічній структурі тощо.

Конкуренція між фіскальними юрисдикціями об'єктивно присутня в кожній країні, однак її вплив на характер поведінки економічних суб'єктів неоднозначний: вона може як сприяти розвитку регіонів, так і загострювати наявні ендегенні проблеми. Частина функцій публічного адміністрування, в т. ч. щодо інституційного інструментарію забезпечення макроеконо-

мічної стабільності та підтримки соціально незахищених страт населення, навіть на думку апологетів фіскальної децентралізації має безумовно залишатися у функціоналі центральних органів виконавчої влади. Таким чином, результативність заходів бюджетної децентралізації апіорі обмежена. Роль місцевих владних органів зводиться переважно до створення рамових умов та надання якісних послуг у сферах житлово-комунального господарства, транспортної та соціальної інфраструктури, освіти, охорони громадського здоров'я, духовного і фізичного розвитку. Підзвітність органів місцевого самоврядування мешканцям територіальної громади не лише впродовж електоральних процесів, а й в міжвиборчий період підвищує якість виконання ними власних та делегованих завдяки децентралізації обов'язків.

Парадоксальне поєднання позитивної динаміки питомої ваги видатків місцевих бюджетів у ВВП зі зниженням індексу децентралізації впродовж 2004—2015 років переконливо посвідчило необхідність імплементації науково обгрунтованої стратегії розвитку публічних фінансів, задачею якої є стійке економічне зростання та збільшення добробуту населення. Внаслідок розпочатої в 2015—2016 роках в Україні реформи досліджуваний індекс відчутно зріс, склавши в 2018 році 0,21 та досягши найвищого значення, починаючи з 2009 року. Передумовою децентралізації були трансформації законодавства, створення сприятливого інституційного середовища для добровільного об'єднання територіальних громад з метою стійкого зниження трансакційних витрат, створення можливостей для укрупнення / об'єднання громад і їх подальшої комплексної, зокрема й фінансової, підтримки. Укрупнення є поширеною практикою для країн з розвинутою економікою: в Бельгії у 1977 році число адміністративних одиниць було скорочено з 2359 до 596, в Новій Зеландії у 1989 році — з 230 до 74, в Данії у 2007 році — з 270 до 98. Реалізація реформи в Україні відбувається паралельно аналогічним заходам в Фінляндії та Норвегії [19].

Нормативним підґрунтям бюджетної децентралізації стали Бюджетний кодекс та Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII "Про добровільне об'єднання територіальних громад", що спонукав до перегляду парадигми державного фінансового регулювання на засадах конституційності, економічної результативності та ефективності, соціальної відповідальності, транспарентності, відкритості. Безпосередніми підставами для добровільного об'єднання територіальних громад, яке не призводить до змін статусів населених пунктів як сільської, так і міської місцевостей, виступають їхня географічна наближеність, історична та культурна спорідненість, спільність транспортної, соціальної та інформаційної інфраструктури, гомогенність суспільних потреб і запитів та інші значущі фактори. Об'єднавчі процеси можуть охоплювати і громади, що знаходяться в межах суміжних районів, причому в такому разі, згідно до п. 9 ст. 7, безпосередньому розширенню підлягають межі того району, де перебуває адміністративний центр новоствореної громади (здебільшого наближений і до її географічного центру), що оформлюється у проєкті землеустрою відповідно до розпорядження голови облдержадміністрації [20].

З метою елімінації ймовірних негативних наслідків об'єднання громад протягом транзитивного періоду передбачено специфічні моделі фінансового забезпечення місцевого самоврядування із безумовним дотриманням принципів раціональності, повноти й справедливості. Передбачено розроблення та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад, враховуючи особливості підготовки місцевих бюджетів, що детерміновані чинним фіскальним законодавством (п. 10 ст. 8). Також детерміновано здійснення державою різних форм сприяння децентралізаційним та об'єднавчим процесам, зокрема у формах інформаційно-просвітницької, організаційно-методичної і фінансової підтримки. Остання набуває форми субвенцій на формування відповідних регіональних інфраструктур, відповідно до плану соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади.

Окрім добровільного об'єднання згідно з п. 7 ст. 75 Бюджетного кодексу України, територіальні громади можуть на договірних засадах поєднувати фінансові ресурси відповідних місцевих бюджетів з метою спільного виконання проєктів або фінансування й утримання комунальних підприємств, організацій та установ. Таким чином, в Україні органи місцевого самоврядування інституційно наділені широким спектром інструментів і важелів для виконання власних та делегованих функцій, однак це не означає автоматичного підвищення ефективності реалізованої ними економічної політики. Суттєвого вдосконалення потребують як практика, так і методологія планування й прогнозування, виконання та контролю результативності заходів фіскального регулювання у сфері видатків на локальному рівні.

Із започаткуванням децентралізаційних процесів у 2015 році було створено 159 об'єднаних територіальних громад, чисельність яких до червня 2019 року зросла у 5,72 рази, склавши 909 одиниць. Найстрімкіший ріст показника зафіксовано у період 2016—2017 років: збільшення в 2,30 та 1,82 рази відповідно. Водночас чисельність населення, що проживає в об'єднаних територіальних громадах зросла в 6,86 рази, склавши в 2019 році 27,3 % населення України. Характерною ознакою бюджетного планування з 2016 року стало виділення з державного бюджету субвенцій місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Відповідний показник зріс за планом в 2,10 рази, склавши в 2019 році 2,1 млрд грн. Водночас рівень виконання плану з надання місцевим бюджетам вказаних субвенцій стійко зростав, складаючи у 2016 році 94,56 % та у 2018 році — 97,96 %. Станом на червень 2019 року заплановані субвенції профінансовано на 22,22 %. І плановий, і фактичний щорічний прирости обсягу субвенцій місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад кореспондували з темпами проросту кількості самих громад [21].

Добровільне об'єднання територіальних громад ускладнюється через існування низки ендегенних та екзогенних чинників. До числа перших можна віднести управлінський дисбаланс транзитивного періоду із тимчасовим дублюванням адміністративних функцій та інституційною невизначеністю фінансових повноважень місцевих самоврядних органів. Феноменом стадії транс-

Таблиця 2. Структура видатків місцевих бюджетів (у розрізі функціональної класифікації) у 2004–2018 роках, %

	Видатки на управління та безпеку		Видатки на економічну діяльність		Видатки на інфраструктуру		Видатки на розвиток людського капіталу		Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення	
	у структурі	у ВВП	у структурі	у ВВП	у структурі	у ВВП	у структурі	у ВВП	у структурі	у ВВП
2004	7,23	0,81	11,44	1,29	7,34	0,82	60,48	6,24	18,50	2,08
2005	6,89	0,81	9,64	1,14	7,83	0,92	64,55	7,03	16,09	1,90
2006	8,10	1,08	9,54	1,27	11,29	1,50	60,60	7,40	15,45	2,05
2007	7,77	1,04	11,17	1,49	5,81	0,78	60,23	7,39	20,01	2,68
2008	8,89	1,19	9,96	1,33	7,14	0,96	60,65	7,45	18,35	2,45
2004–2008	7,78	0,99	10,35	1,30	7,88	1,00	61,30	7,10	17,68	2,23
2009	6,68	0,93	5,08	0,71	6,25	0,87	65,54	8,43	21,44	2,98
2010	6,88	0,97	5,13	0,72	3,40	0,48	66,40	8,62	23,17	3,25
2011	5,67	0,77	6,93	0,94	5,18	0,70	63,71	7,95	23,50	3,18
2012	4,88	0,77	5,87	0,92	9,42	1,48	62,20	8,98	22,62	3,55
2013	5,42	0,81	4,33	0,65	3,94	0,59	65,40	9,06	25,90	3,88
2009–2013	5,90	0,85	5,47	0,79	5,64	0,82	64,65	8,61	23,33	3,37
2014	5,04	0,72	4,13	0,59	8,31	1,19	61,80	8,11	25,70	3,67
2015	5,36	0,75	6,91	0,97	6,20	0,87	60,29	7,74	26,23	3,67
2016	4,79	0,70	10,04	1,46	5,49	0,80	53,95	7,12	30,71	4,46
2017	4,99	0,82	11,40	1,87	6,08	1,00	53,70	8,00	28,83	4,74
2018	5,28	0,84	13,70	2,17	5,87	0,93	54,31	7,81	25,83	4,09
2014–2018	5,09	0,76	9,23	1,41	6,39	0,96	56,81	7,75	27,46	4,12
2004–2018	6,26	0,87	8,35	1,17	6,64	0,93	60,92	7,82	22,82	3,24

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України та Міністерства фінансів України [14–16].

формації є ситуативне переобтяження районних бюджетів необхідністю утримувати соціальну сферу досі не об'єднаних громад при втраті вказаними бюджетами доходної бази об'єднаних громад, що, як правило, наділені вищою іманентною фінансовою спроможністю.

Результати щомісячного моніторингу об'єднаних прагнень територіальних громад посвідчують стійку залежність результатів децентралізації від фінансової парадигми центральних органів виконавчої влади. Авторським колективом у складі В.С. Кравцова, І.З. Сторнянської та П.В. Жука обгрунтовано рестрикційні заходи, що можуть оптимізувати процес об'єднання територіальних громад [9]. На нашу думку, практичної імплементації заслуговує пропозиція щодо зрівняння бюджетного статусу об'єднаних та не об'єднаних громад, яка імпліцитно підштовхуватиме громади з низьким фіскальним потенціалом до об'єднання та / або приєднання до існуючих об'єднань. Проте рекомендоване авторами пряме регулювання децентралізаційних процесів вважаємо надмірним і таким, що може суттєво погіршити пропорції відтворювального процесу та знизити досягнутий рівень добробуту. Об'єднання громад та посилення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування повинно підпорядковуватися критерію раціональності та відбуватися виключно на добровільних засадах, враховуючи ризики поглиблення внутрірегіональної асиметрії розвитку територій.

Оптимізація розмірів та чисельності територіальних громад шляхом їх об'єднання дозволяє: а) раціоналізувати структуру видатків публічного адміністрування; в) уніфікувати вартість і стандартизувати якість суспільних послуг, одержуваних їх мешканцями. Раціоналізація структури можлива за критерієм впливу видатків місцевих бюджетів на динаміку валового внутрішнього та регіонального продукту. На основі моделі виробничої функції Кобба–Дугласа (2) можна припустити, що

економічне зростання регіону переважно залежить від обсягу і структурної композиції інвестицій у фізичний та інтелектуальний капітал:

$$GRP_j = A * L_j^\alpha * K_j^\beta \quad (2),$$

де GRP_j — валовий регіональний продукт (gross regional product) j -ої адміністративно-територіальної одиниці; A — сукупна продуктивність факторів виробництва, технологічний коефіцієнт (total factor productivity, technological coefficient); L_j — затрати праці (labor input) j -ої адміністративно-територіальної одиниці; K_j — затрати капіталу (capital input) j -ої адміністративно-територіальної одиниці; α — коефіцієнт еластичності випуску за затратами праці (the output elasticity of labor); β — коефіцієнт еластичності випуску за затратами капіталу (the output elasticity of capital).

Функціональна класифікація передбачає виділення низки груп однорідних видатків місцевих бюджетів, зокрема витрат на: 1) здійснення загальнодержавних функцій, 2) оборону; 3) громадський порядок, безпеку та судову владу; 4) економічну діяльність; 5) охорону навколишнього середовища; 6) житлово-комунальне господарство; 7) фізичний і духовний розвиток; 8) освіту; 9) соціальні захист та забезпечення. Перші три з названих групи видатків прямо не пов'язані зі зростанням суспільного виробництва чи добробутом населення, проте мають превентивне призначення, адже забезпечують інституційні умови для регулювання економічного розвитку. Решта груп пов'язана з інвестуванням у фізичний та / або інтелектуальний капітал, соціальну підтримку населення. Множинні взаємозв'язки між змінами їх вагових коефіцієнтів та темпами економічного зростання становлять важливий об'єкт наукового вивчення.

Роберт Дж. Барро й Хав'єр Сала-і-Мартін запропонували методологічний підхід до визначення категорій

продуктивних і непродуктивних видатків. Продуктивними пропонувалося вважати будь-які видатки бюджету, відносно зростання яких суттєво акселерує суспільне виробництво, непродуктивними ж — всі інші [1; 2]. Надалі запропонована методологія була вдосконалена, оскільки низка інституційних чинників та макроекономічна циклічність можуть суттєво вплинути на характер залежності змін видатків і темпів виробництва.

Нами було виділено та проаналізовано п'ять основних груп видатків, що представлено у таблиці 2. Проведений аналіз свідчить, що найбільшу питому вагу мали видатки на розвиток людського капіталу та на соціальний захист і соціальне забезпечення, складаючи разом понад 80,00 % у загальній структурі видаткової частини місцевих бюджетів.

У складі видатків на управління, оборону та громадську безпеку традиційно найвагомішим компонентом були витрати на забезпечення загальнодержавних функцій. Їх середнє значення за весь період становило 6,00 % у структурі видатків, а питома вага у ВВП — 0,83%. Заходи щодо оптимізації послуг публічного адміністрування спричинили градуальне зменшення їх вагового коефіцієнту у загальній структурі з 7,25 % у 2004—2008 роках до 4,96 % у 2014—2018 роках та відповідного зменшення рівня перерозподілу ВВП з 0,92% до 0,74 %. Видатки на оборону, громадський порядок, безпеку та судову владу фінансувалися переважно з державного бюджету та в контексті місцевих бюджетів виявилися статистично незначущими, складаючи в середньому 0,26 % у загальній структурі.

Питома вага видатків на економічну діяльність характеризувалася значною волатильністю. Найвищі її значення характерні для докризового 2007 року — 11,17 %, а також починаючи з 2016 року, коли річний приріст перевищив 3,00 в. п., а показник набув стійкої позитивної динаміки. Найнижчі вагові коефіцієнти досліджуваного індикатора спостерігалися в період Великої Рецесії та в 2014—2015 роки. Середнє значення питомих ваг цієї категорії видатків у загальній структурі в 2004—2018 роках склало близько 8,35 % або 1,17 % ВВП.

Аналогічні тенденції виявилися характерними і для видатків на розвиток інфраструктури та охорону навколишнього середовища. Статистична значущість екологічних видатків місцевих бюджетів виявилася невисокою, оскільки їх середня питома вага у структурі не перевищувала 0,50 %, а у ВВП — 0,07 %. Видатки на житлово-комунальне господарство традиційно характеризувалися значною питомою вагою у структурі, сягнувши максимального значення 10,84 % у 2006 році. Середнє значення показника 6,14 %, що еквівалентно 0,86% ВВП було досягнуто завдяки поступовому зниженню у період 2014—2018 років. Примітним є факт, що індикатор зростав у 2014 році, коли спостерігалася загальне погіршення соціально-економічної ситуації в країні.

Суттєвий вплив на споживчу та інвестиційну поведінку населення традиційно мають видатки на: а) розвиток людського капіталу; б) соціальний захист та соціальне забезпечення. Призначення цих категорій видатків та їх сукупний ефект кардинально різняться. Перша група здійснюється із метою примноження інтелек-

туальних цінностей та охорони здоров'я суспільства, друга — із метою зниження соціальної напруженості та елімінації ймовірних конфліктів. Продуктивність першої категорії апіорі вища, проте не досягається автоматично, виступаючи наслідком реалізації стратегії, реалізованої органами місцевого самоврядування впродовж тривалого часу.

Середні видатки місцевих бюджетів на освіту — 31,07 % і охорону здоров'я — 26,01 % є зіставними за ваговими коефіцієнтами і загальним трендом. Середня питома вага видатків на освіту у загальній структурі місцевих бюджетів помірно знизилася з 30,47 % у 2004—2008 роках до 29,38 % у 2014—2018 роках, що частково пояснюється провадженням бюджетної децентралізації й освітньої реформи, внаслідок якої оптимізовано вартість та стандартизовано якість надання населенню послуг. Найбільшу частку у місцевих бюджетах видатки на освіту становили у 2009—2013 роках — 33,36 % (що відповідало близько 4,82 % ВВП).

Освітня реформа в Україні ознаменувалася формуванням спеціальних округів, створенням опорних шкіл та їх філій, організацією трансферу учнів до шкіл з використанням шкільних автобусів, оптимізацією комплектності класів тощо. Станом на кінець 2018—2019 навчального року в Україні діяло 793 опорні школи та 1284 їх філії, де навчалося 347175 учнів; в об'єднаних територіальних громадах працювало 343 опорні школи і 551 їх філія, що забезпечували навчальний процес для 154548 учнів. Ефективне провадження реформи стало можливим завдяки поліпшенню транспортного сполучення та організації трансферу школярів: загалом 66237 учнів (з них — 31661 у об'єднаних територіальних громадах) підвозилися до опорних шкіл. Однак мала чисельність та низька щільність населення в окремих об'єднаних територіальних громадах, зокрема об'єктивний дефіцит їх учнівського контингенту, перешкоджають планам формування повноцінного освітнього округу з опорною школою та її філіями, спонукає до формування округів, що не співпадають з межами відповідних громад. Подібні проблеми виникають і у разі фінансування місцевим самоврядуванням закладів дошкільної і професійно-технічної освіти [21].

Відбувається поступова передача середніх освітніх закладів з відання районних державних адміністрацій до юрисдикції місцевих самоврядних органів. За даними щомісячного моніторингу процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування частка загальноосвітніх шкіл, що перебувають в управлінні райдержадміністрацій з січня по червень 2019 року скоротилася на 2,6 відсоткові пункти, склавши 55,5 % від загальної кількості вказаних освітніх установ. Водночас значну частку видатків місцевих бюджетів на освіту становлять кошти, спрямовані не на власне генерування та примноження інтелектуального потенціалу суспільства, а витрати на утримання будівель і споруд, комунальне господарство тощо. Попри їх безумовну значущість, вони не можуть однозначно ідентифікуватися у якості продуктивних, потребують перегляду і оптимізації.

Повноваження органів місцевого самоврядування щодо оплати комунальних платежів освітніх закладів за умов фіскальної децентралізації потребують додатко-

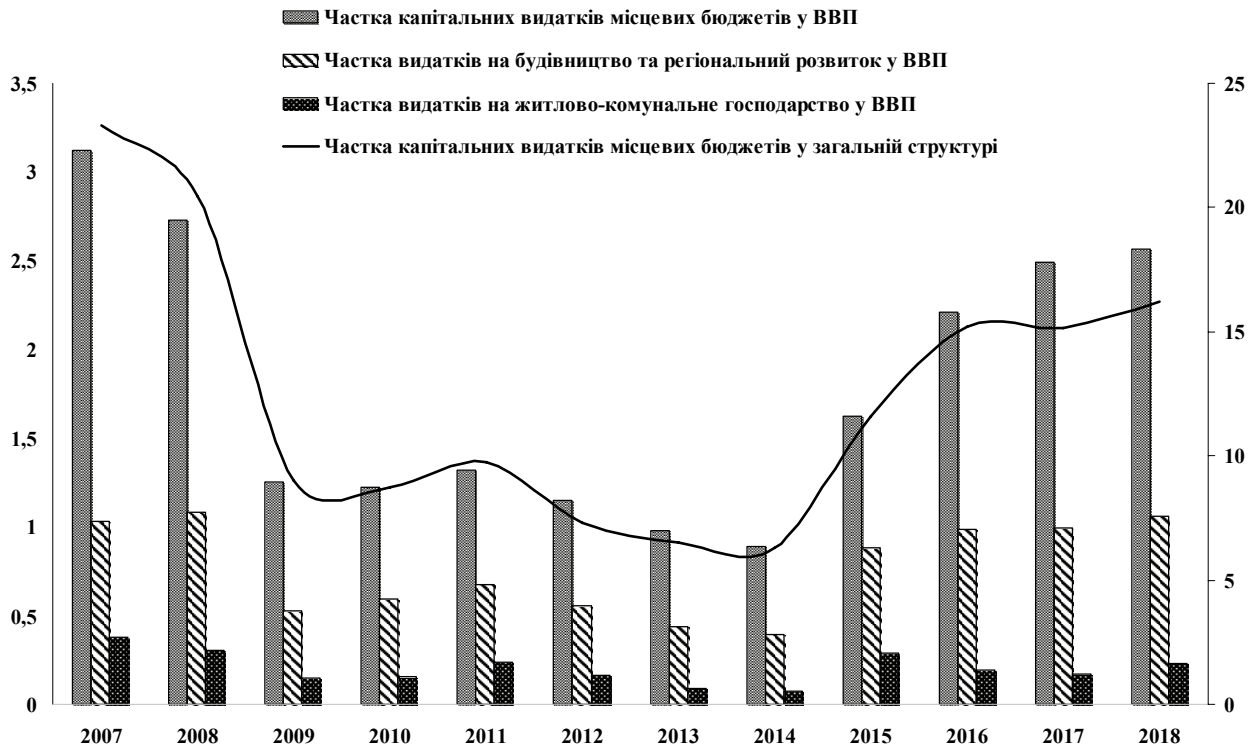


Рис. 1. Динаміка питомої ваги видатків бюджетів розвитку у ВВП та загальній структурі місцевих бюджетів України у 2007–2018 роках, %

Джерело: побудовано автором на основі даних Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України [14–15].

вого інституційного визначення. Наразі з цією метою місцевим бюджетам надаються додаткові цільові доцільності, однак уточнення вимагають механізми її розподілу в контексті дотримання стратегічної задачі енергозбереження. Іншим проблемним аспектом є ймовірність порушення фіскальної дисципліни у формі планування місцевих бюджетів із апіорі завищеними доходами, а потім формулюванням місцевим самоврядуванням вимог щодо додаткового бюджетного асигнування.

Вітчизняними дослідниками, зокрема Л.Г. Ловінською, акцентовано увагу на недосконалої методики визначення середньої вартості освітніх послуг [22]. Так, структура витрат, які включаються за чинною методикою Міністерства освіти і науки України до розрахунку орієнтовної середньої їх вартості, є дещо дискусійною. Частина елементів, у т. ч. витрати на виплату стипендій та капітальні інвестиції, згідно чинної облікової практики суттєво викривлюють й занижують середню вартість названих послуг. Застосовуваний статистичний облік відповідних бюджетних видатків уніфікує та водночас нівелює особливості освітнього процесу в конкретному навчальному закладі, зокрема щодо співвідношення учнівського та викладацького контингенту тощо.

Витатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я становили 26,76 % у 2004–2008 роках, 27,36 % у 2009–2013 роках та 23,90 % у 2014–2018 роках, що склало в середньому 2,74 %, 3,23 % та 2,82 % ВВП відповідних періодів. Основними статтями медичних видатків місцевого самоврядування в цей період були витрати на утримання поліклінік і амбулаторій, лікарень та санаторно-курортних закладів, а також надання швидкої і невідкладної допомоги населенню. Бюджетні кошти витрачалися на інфраструктурні проекти, техніч-

не оновлення та переоснащення медичних закладів, а також розширення автопарку для діючих та нових амбулаторій. З метою впорядкування видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я доцільно проаналізувати множинні взаємозалежності зміни цих витрат і низки соціально-демографічних і економічних параметрів, зокрема старіння населення, зміни технологічного устрою тощо. Удосконалення потребують процедури публічного аудиту та контролю медичних видатків в контексті забезпечення перманентної фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Витатки на духовний та фізичний розвиток становили відносно невелику, проте статистично значущу, частку витрат місцевих бюджетів. Їх середня питома вага у структурі впродовж всього аналізованого періоду — 3,85 %, що відповідає приблизно 0,54 % ВВП. Вказана група видатків характеризувалася поступовим скороченням питомої ваги у загальній структурі. Основними видатковими статтями для місцевих бюджетів були витрати на культуру і мистецтво, зокрема на театри, музеї, виставки та бібліотеки, а також фізичну культуру і спорт. Подібні видатки мають іманентний комерційний потенціал, адже не лише сприяють рекреації, а й здатні активізувати внутрішній та зовнішній туризм.

Витатки місцевих бюджетів на соціальний захист та забезпечення характеризуються неоднорідністю. Їх частина, що спрямовується на виплату стипендій, безпосередньо впливає на розвиток інтелектуального потенціалу. Водночас безадресність як рудимент патерналістської концепції соціального забезпечення знижує ефективність бюджетної політики у сфері видатків. Саме на рівні місцевого самоврядування існує можливість ідентифікації і таргетування реальної потреби населен-

ня адміністративно-територіальної одиниці у соціальному захисті та забезпеченні, ранжирування громадських запитів, категоризація одержувачів відповідної фінансової допомоги, що в середньо- та довгостроковій перспективі дозволяє максимально знизити частку непродуктивних видатків без зниження рівня добробуту та уникаючи суспільної конфронтації.

Частка видатків означеної групи у загальній структурі впродовж періоду 2004—2018 років стійко зростала. Так, у 2004—2008 роках вони складали близько 17,68 % витрат місцевих бюджетів, у 2009—2013 роках — 23,33 %, у 2014—2018 роках — 27,46 %. Їх середня частка у ВВП у вказаних періодах також мала зростаючу тенденцію, становлячи 2,23 %, 3,37 % та 4,12 % відповідно. Подібна тенденція може бути інтерпретована доволі контроверсійно, адже однозначна ідентифікація видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення у якості продуктивних або непродуктивних практично неможлива. Органи місцевого самоврядування мають вжити заходів щодо посилення продуктивності даної групи видатків на основі точної оцінки громадських потреб у застосуванні відповідного фінансового інструментарію із пріоритетом стійкого економічного зростання.

Г.В. Возняк, аналізуючи досягнутий ступінь фіскальної автономії констатує, що значна частина публічних видатків скоріше деконцентрована, ніж децентралізована, а це певним чином дистанціює територіальні громади від повноти фінансових прав і свобод, сповільнює темпи економічного розвитку. Автор також відзначає асиметрію фінансової спроможності територіальних громад та збереження дотаційності місцевих бюджетів, що може бути подолано на основі імплементації стратегічного підходу фінансового управління [8].

Доцільним видається горизонтальний аналіз фактично досягнутих темпів економічного зростання територіально-адміністративних одиниць в контексті значущих характеристик політики відповідних органів місцевого самоврядування у сфері публічних видатків. Водночас має враховуватися інерційність процесів розвитку, лаговий ефект, у також інтенсивність заходів фіскального вирівнювання регіонів.

У загальному випадку продуктивні видатки можуть бути ототожнені з видатками розвитку, здійснюваними із врахуванням середньострокової та стратегічної перспектив, покликаних забезпечити стійкий приріст фізичного та інтелектуального капіталів. Згідно з бюджетною класифікацією в Україні диференціюються видатки споживання та розвитку. Останні, згідно з п. 2 ст. 71 Кодексу, включають капітальні видатки, зокрема капітальні трансферти іншим бюджетам, внески місцевих самоврядних органів до статутного капіталу різноманітних суб'єктів господарювання, кошти на розроблення містобудівної документації та проведення експертної грошової оцінки земельних ділянок, що перебувають у межах відповідних юрисдикцій, а також витрати на погашення місцевого боргу і виконання гарантійних зобов'язань територіальних громад. Безпосередній склад бюджетів розвитку залежить від пріоритетів, визначених органами місцевого самоврядування. Динаміку основних компонентів таких бюджетів подано на рисунку 1.

Основними структурними компонентами, що можуть бути однозначно ідентифікованими у складі видатків бюджету розвитку є витрати на житлово-комунальне господарство, а також на будівництво та регіональний розвиток. Впродовж 2007—2018 років динаміка бюджетів розвитку була нечіткою. Так, на початку періоду їх питома вага у ВВП сягала максимального значення — 3,12 %. У період Великої Рецесії намітився суттєвий спад (–0,39 в. п. у 2008 році та –1,48 в. п. у 2009 році), що мав екзогенне походження. Скорочення питомої ваги видатків бюджетів розвитку у ВВП спостерігалось до 2014 року включно, коли індикатор сягнув мінімального за період значення — 0,89 %, що співпало із загальним розбалансуванням соціально-економічного становища країни. Заходи фіскальної децентралізації сприяли поступовому зростанню показника на 0,74 в. п. вже в 2015 році, хоча річна амплітуда росту з того часу мала спадну динаміку, в період до 2018 року включно спостерігалось зростання відповідного вагового показника.

Динаміка основних структурних елементів бюджетів розвитку була достатньо симетричною загальному показнику, проте характеризувалася деякими особливостями. Максимальна річна амплітуда спаду видатків на будівництво та регіональний розвиток, що складала –0,55 в. п., зафіксована у 2009 році; максимальна амплітуда зростання показника в межах 0,49 в. п. характерна для 2015 року, однак зростання відповідного вагового коефіцієнта супроводжувалося розбалансуванням процесів суспільного виробництва загальним зниженням ВВП. Наприкінці аналізованого періоду даний ваговий індикатор досягнув значення 1,06 %, що виявилось лише на 0,02 в. п. менше максимуму, зафіксованого у 2008 році. Питома вага видатків на житлово-комунальне господарство у ВВП характеризувалася меншою волатильністю: максимальний спад показника склав –0,15 в. п. у 2009 році, а максимальний приріст становив 0,21 в. п. у 2015 році. Таким чином можна констатувати, що започаткування фіскальної децентралізації певним чином сприяло зміцненню фінансового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць щодо реалізації проектів регіонального (в т. ч. інфраструктурного) розвитку.

Питома вага видатків бюджетів розвитку у загальній структурі видатків місцевих бюджетів впродовж періоду була досить волатильним індикатором. Його загальна тенденція подібна до характеру змін описаних вище: максимальне значення 23,33 % зафіксовано у 2007 році, мінімальне 6,30 % — у 2014 році. Максимальний спад, еквівалентний 11,43 в. п., відмічено у 2009 році, за мінімальним значенням показника спостерігався максимальний ріст, еквівалентний 5,32 в. п., що зафіксовано у 2015 році. Досягнуте наприкінці аналізованого періоду значення 16,19 % хоча й не досягнуло вихідних параметрів аналізованого індикатора, проте свідчить про поступове відновлення позитивної макроекономічної динаміки на основі ефективного провадження заходів фіскальної децентралізації.

З метою аналізу впливу видатків місцевих бюджетів на валовий внутрішній продукт застосовуємо економетричні методи аналізу, використовуючи номінальні квартальні значення наведених вище показників у періоді 2007—2019 років. Відповідне кореляційно-регресійне

рівняння визначає взаємозв'язок між обсягами номінального ВВП та видаткової частини місцевих бюджетів. Рівняння має вигляд (3):

$$y = 60642,6 + 5,661x, R^2 = 0,907, \quad (3),$$

де y — обсяг номінального ВВП, млн грн; x — обсяг видаткової частини місцевих бюджетів, млн грн

Виходячи з цього рівняння можна дійти висновку, що при збільшенні видатків місцевих бюджетів на 1 млн грн обсяг номінального ВВП зростає на 5,661 млн грн у періоді з 2007 по 2019 рік при достатньому значенні скоригованого коефіцієнта детермінації. Така залежність між досліджуваними показниками є статистично значущою.

З метою поглиблення аналізу впливу видаткової частини місцевих бюджетів на обсяг номінального ВВП досліджено взаємозв'язок між номінальним ВВП та капітальними видатками місцевих бюджетів, а також капітальними інвестиціями, здійснених за рахунок коштів місцевих бюджетів. Період аналізу також охоплює 2007—2019 роки, нами проаналізовано квартальні значення наведених вище показників. Знайдено такі кореляційно-регресійні рівняння (4, 5):

$$y = 274969,3 + 19,461x_1, R^2 = 0,604 \quad (4),$$

$$y = 335054,7 + 4,220x_2, R^2 = 0,632, \quad (5),$$

де x_1 — капітальні видатки місцевих бюджетів, млн грн; x_2 — капітальні інвестиції, здійснені за рахунок коштів місцевих бюджетів, млн грн.

Таким чином, можна спостерігати, що найбільший вплив на номінальний ВВП мають капітальні видатки місцевих бюджетів. У разі зростання їх обсягу на 1 млн грн, обсяг номінального ВВП збільшується на 19,461 млн грн відповідно у скоригованому коефіцієнті детермінації на рівні 0,604. Менше значення цього показника у порівнянні з попереднім рівнянням пояснюється нерівномірністю розподілу даних видатків в розрізі кварталів. Зафіксовано стійке градуальне зростання обсягу капітальних видатків від I до IV кварталу, що обумовлене особливостями бюджетного планування і виконання бюджету та потребує удосконалення інституційних засад бюджетного процесу. Встановлено, що за період 2007—2019 років у разі збільшення капітальних інвестицій, за рахунок коштів місцевих бюджетів на 1 млн грн номінальний ВВП зростає на 4,220 млн грн, при скоригованому коефіцієнті детермінації $R^2=0,632$. З огляду на зазначене, важливим є підвищення ефективності здійснюваних капітальних інвестицій за рахунок коштів бюджету, в тому числі в основних капітал. Наразі існують певні складнощі, пов'язані із раціональним використанням бюджетних коштів. У сфері розвитку житлово-комунального господарства та інфраструктурних проєктів найсприятливішим є період з червня по жовтень, тому важливим є акумуляція коштів на відповідні цілі на рахунках органів місцевого самоврядування саме для цього періоду, наразі найбільші асигнування виділяються у IV кварталі — коли ефективно освоїти кошти доволі складно; необхідно також завчасно проводити тендерні процедури для здійснення вказаних робіт; а також фокусувати увагу на якості їх виконання. Актуальним та доцільним є вдосконалення методологічних підходів до середньострокового прогнозування і планування бюджету на місцевому рівні, що дозволить усунути виявлені недоліки та підвищити загальний рівень бюджетної результативності.

ВИСНОВКИ

Видатки місцевих бюджетів відіграють значну роль у забезпеченні суспільного добробуту. За рахунок місцевих публічних видатків здійснюється фінансування важливих для мешканців територіальних громад освітніх, медичних, соціальних програм. За період 2004—2018 років середнє значення питомої ваги бюджетних видатків на вищезазначені цілі складало 83,74%. На сучасному етапі економічних перетворень доцільно підвищувати якість суспільних послуг, які надаються населенню за рахунок бюджетних коштів. Реалізація зазначеного потребує здійснення виважених змін у сфері бюджетної політики інституційного характеру, оптимізації видатків бюджету, що можливо здійснити за рахунок об'єднання територіальних громад та детермінації їх спільних пріоритетів економічного і соціального розвитку. Визначено, що видатки місцевих бюджетів мають позитивний вплив на динаміку номінального ВВП. Однак діюча система планування бюджетів та їх виконання не дозволяє ефективно використати асигнування на здійснення капітальних інвестицій, зокрема в інфраструктуру. Актуальним та доцільним є розвиток методологічних підходів до середньострокового бюджетного прогнозування і планування бюджету на місцевому рівні, що дозволить підвищити загальний рівень бюджетної результативності.

Література:

1. Afonso A., & Fernandes S. (2008). Assessing and explaining the relative efficiency of local government. *The Journal of Socio-Economics*, 37 (5), 1946—1979.
2. Afonso A., Schuknecht L., & Tanzi V. (2010). Income distribution determinants and public spending efficiency. *The Journal of Economic Inequality*, 8 (3), 367—389.
3. Barro R. J. (1996). Determinants of economic growth: a cross-country empirical study (No. w5698). National Bureau of Economic Research.
4. Barro R. J., & Sala-i-Martin X. (2003). *Economic growth* (2nd ed.). Massachusetts: MIT Press.
5. Buchanan J. M., & Musgrave R. A. (1999). *Public finance and public choice: two contrasting visions of the State*. Mit Press.
6. Lewis B. D. (2017). Local government spending and service delivery in Indonesia: the perverse effects of substantial fiscal resources. *Regional Studies*, 51 (11), 1695—1707.
7. Tanzi V. (1995). Fiscal federalism and decentralization: A review of some efficiency and macroeconomic aspects (pp. 295—316). Washington. CDC: World Bank.
8. Возняк Г.В. Роль фінансової децентралізації в забезпеченні сталого ендегенного зростання регіонів України. *Фінанси України*. 2017. № 7. С. 100—117.
9. Кравців В.С., Сторонянська І.З., Жук П.В. Реформування територіальної основи місцевого самоврядування в контексті його фінансової спроможності. *Економіка України*. 2017. № 1. С. 41—51.
10. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.

11. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / за заг. ред. І.Я. Чугунова. Київ: Глобус-Пресс, 2018. 350 с.
12. Chugunov I.Y., Pasichnyi M.D. Fiscal policy for economic development. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54—61.
13. Chugunov, I., & Pasichnyi, M. (2018). Fiscal stimuli and consolidation in emerging market economies. *Investment Management and Financial Innovations*, 15 (4), 113-122. doi: 10.21511/imfi.15(4).2018.09.
14. Веб-портал Державної казначейської служби України: Інформація про виконання Державного бюджету України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>
15. Державна служба статистики України: Економічна статистика / Макроекономічна статистика / Тенденції ділової активності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
16. Веб-портал Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/>
17. Oates W. E. (1999). An Essay on Fiscal Federalism, *Journal of Economic Literature*, 37 (3), 1120—1149.
18. Tiebout C. M. (1956). A pure theory of local expenditures. *Journal of political economy*, 64 (5), 416—424.
19. Allers M. A., & Geertsema J. B. (2016). The effects of local government amalgamation on public spending, taxation, and service levels: Evidence from 15 years of municipal consolidation. *Journal of Regional Science*, 56 (4), 659—682.
20. Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII "Про добровільне об'єднання територіальних громад" / База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
21. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування / Децентралізація [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring>
22. Ловінська Л. Г. Визначення вартості освітніх послуг. Фінанси України. 2017. № 2. С. 12—26.
- substantial fiscal resources", *Regional Studies*, vol. 51 (11), pp. 1695—1707.
7. Tanzi, V. (1995), *Fiscal federalism and decentralization: A review of some efficiency and macroeconomic aspects*, World Bank. Washington, USA, pp. 295—316.
8. Vozniak, H. V. (2017), "The role of financial decentralization in ensuring sustainable endogenous growth of regions of Ukraine", *Finansy Ukrainy*, vol 7, pp. 100—117.
9. Kravtsiv, V. S. Storoniaska, I. Z. and Zhuk P. V. (2017), "Reforming the territorial basis of local self-government in the context of its financial capacity", *Ekonomika Ukrainy*, vol 1, pp. 41—51.
10. Mazaraki, A. A. Chuhunov, I. Ya. Pavelko, A. V. and Kanieva, T. V. (2015), *Derzhavne finansove rehulivannia ekonomichnykh peretvoren [State financial regulation of economic transformations]*, *Kyivskiy natsionalnyy torhovelno-ekonomichnyy universytet*, Kyiv, Ukraine.
11. Chugunov, I. Y. Koroviy, V. V. Kanieva, T. V. and Pasichnyi, M. D. (2018), *Biudzhethno-podatкова polityka u systemi rehulivannia ekonomiky [Fiscal policy in the system of economic regulation]*, *Kyivskiy natsionalnyy torhovelno-ekonomichnyy universytet*, Kyiv, Ukraine.
12. Chugunov, I. Y. and Pasichnyi, M. D. (2018), "Fiscal policy for economic development", *Naukovy visnyk Polissia*, vol. 1 (13), no. 1, pp. 54—61.
13. Chugunov, I. and Pasichnyi, M. (2018), "Fiscal stimuli and consolidation in emerging market economies", *Investment Management and Financial Innovations*, vol. 15 (4), pp. 113—122. doi: 10.21511/imfi.15(4).2018.09.
14. Web portal of the State Treasury of Ukraine (2019), "Information on the State Budget's execution", available at: <http://www.treasury.gov.ua> (Accessed 29 July 2013).
15. State Statistics Service of Ukraine (2019), "Economic statistics. Macroeconomic statistics. Trends in business activity", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 29 July 2013).
16. Web portal of the Ministry of Finance of Ukraine (2019), available at: <https://www.minfin.gov.ua/> (Accessed 29 July 2013).
17. Oates, W. E. (1999), "An Essay on Fiscal Federalism", *Journal of Economic Literature*, vol. 37 (3), pp. 1120—1149.
18. Tiebout, C. M. (1956), "A pure theory of local expenditures", *Journal of political economy*, vol. 64 (5), pp. 416—424.
19. Allers, M. A. and Geertsema, J. B. (2016), "The effects of local government amalgamation on public spending, taxation, and service levels: Evidence from 15 years of municipal consolidation", *Journal of Regional Science*, vol. 56 (4), pp. 659—682.
20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On voluntary association of territorial communities", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (Accessed 29 July 2013).
21. Decentralization (2019), "Monitoring of the process of power decentralization and local governance reform", available at: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring> (Accessed 29 July 2013).
22. Lovinska, L. H. (2017), "Determining the value of educational services". *Finansy Ukrainy*, vol. 2, pp. 12—26.

References:

1. Afonso, A. and Fernandes, S. (2008), "Assessing and explaining the relative efficiency of local government", *The Journal of Socio-Economics*, vol. 37 (5), pp. 1946—1979.
2. Afonso, A. Schuknecht, L. and Tanzi, V. (2010), "Public sector efficiency: evidence for new EU member states and emerging markets", *Applied Economics*, vol. 42 (17), pp. 2147—2164.
3. Barro, R. J. (1996), *Determinants of economic growth: a cross-country empirical study* (No. w5698), National Bureau of Economic Research, USA.
4. Barro, R. J. and Sala-i-Martin, X. (2003), *Economic growth*, 2nd ed., MIT Press, Massachusetts, USA.
5. Buchanan, J. M. and Musgrave, R. A. (1999), *Public finance and public choice: two contrasting visions of the State*, Mit Press, USA.
6. Lewis, B. D. (2017), "Local government spending and service delivery in Indonesia: the perverse effects of